

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОПИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

ROLE OF INVESTMENT DEMAND IN ENSURING SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH

Шараг О.С.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри загальної
економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет

Sharah Olena

Candidate of Sciences (Economics),
Senior Lecturer of the Department of General Economic Theory
and Economic Policy,
Odessa National University of Economics

Проблеми інвестиційного попиту та його вплив на економічне зростання завжди перебувають у центрі уваги економічної науки. Це зумовлене тим, що інвестиційний попит є найважливішим засобом структурних зрушень у національній економіці, забезпечення інноваційної моделі розвитку, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро-і макрорівнях. У статті подано теоретичний аналіз взаємозв'язку інвестиційного попиту та економічного зростання, який підтверджується наведеними статистичними даними. Здійснено аналіз галузевої структури інвестицій, аргументовано, що накопичене національне багатство консервує традиційні способи виробництва і напрямки нагромадження капіталу. Зазначено необхідність зміни структури нагромадження національного багатства, напрямку інвестицій в нове русло та створення інвестиційного попиту інноваційного типу.

Ключові слова: інвестиційний попит, економічне зростання, економічна динаміка, інерційний рух, структура інвестицій, інновації.

Проблемы инвестиционного спроса и его влияние на экономический рост всегда находятся в центре внимания экономической науки. Это обусловлено тем, что инвестиционный спрос является важнейшим фактором структурных сдвигов в национальной экономике, обеспечения инновационной модели развития, повышения качественных показателей хозяйственной деятельности на микро- и макроуровне. В статье представлен теоретический анализ взаимосвязи инвестиционного спроса и экономического роста, который подтверждается приведенными статистическими данными. Осуществлен анализ отраслевой структуры инвестиций, аргументировано, что накопленное национальное богатство консервирует традиционные способы производства и направления накопления капитала. Указана необходимость изменения структуры накопления национального богатства, направления инвестиций в новое русло и создание инвестиционного спроса инновационного типа.

Ключевые слова: инвестиционный спрос, экономический рост, экономическая динамичка, инерционное движение, структура инвестиций, инновации.

The problem of investment demand and its impact on economic growth are always the center of attention of economic science. Investment demand is an important means of structural shifts in the national economy, support of innovation development model, improve quality indicators of economic activity at the micro and macro levels. Increased investment demand is an effective mechanism of socio-economic transformation. The effectiveness of investment demand today depends on the state of production, technological level of fixed capital of national economy, possibilities of its restructuring, addressing social and environmental issues. The paper presents a theoretical analysis of the relationship between investment demand and economic growth. It is shown that investment demand is the basis for the development of enterprises, individual sectors and the national economy as a whole. Investment is an economic process whose results are not immediate, so the efficiency of investments is manifested through a significant period of time. That is why economists representing different schools and economic theories trying to find an effective mechanism for the equilibrium between savings and investment. So as economic growth, investment is also inherent in inertial motion. The article presents the analysis of the dynamics of GDP and capital investment.

The analysis of the sectoral structure of investment. Historically the structure and quality of the national wealth come into conflict with the requirements of socio-economic development at the present time. The accumulated national wealth preserves the traditional methods of production and direction of capital accumulation. In this regard, there is need to change the structure of accumulation of wealth, the direction of investments in a new channel. It is shown that there is a need to provide a clear and correct economic policy, which will focus on the most active stimulation of investment demand of innovative type. This process should be characterized by coordination between the state and business in implementation of the goals, with clear mutual obligations and results, which in turn needs to be made as a result of joint action.

Key words: investment demand, economic growth, economic dynamics, inertial movement, investment structure, innovation.

Постановка проблеми. Реалізація пріоритетних цілей сталого економічного зростання та структурної перебудови національної економічної системи обумовлює особливу актуальність теоретичного та практичного аналізу стану та тенденцій розвитку інвестиційного попиту. Без його суттєвого зростання не можливо подолати структурні дисбаланси та відставання в економічній динаміці від розвинених країн та країн, які провели успішні економічні реформи, подолати сировинну спрямованість економіки, створити ефективно суспільне відтворення та забезпечити конкурентоспроможність України у глобальному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічних праць, присвячених питанням ролі інвестиційного попиту в забезпеченні економічного зростання, показує, що дана проблема носить комплексний характер, який об'єднує концептуальні положення альтернативних шкіл і напрямків, що доводить її неминущий характер і актуальність. Однак у вітчизняній економічній науці категорії «інвестиції» та «інвестиційний попит» є відносно новими поняттями, введеними в науковий обіг тільки на початку 90-х рр. ХХ ст. Роботи сучасних вітчизняних економістів відображають досить широке коло питань пов'язаних з ефективністю інвестицій, інвестиційною привабливістю та інвестиційною політикою. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України проаналізовано А. Гальчинським, розвиток інвестиційних процесів та їх вплив на структурні зміни у вітчизняній економіці досліджено В. Геєцем, О. Амошею, Л. Ждановою, Л. Шинкарук, Б. Данилишиним та ін. У зарубіжній економічній науці дослідженням питань інвестиційної діяльності та її ролі в забезпеченні економічного зростання займаються Л. Абалкін, А. Ідрісов, А. Інвантер та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на глибокий рівень теоретичного та практичного розкриття зазначених проблем потребує подальших досліджень взаємозв'язку інвестицій та економічного зростання в конкретно-історичних умовах розвитку України.

Постановка завдання. Метою статі є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку інвестиційного попиту та економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під інвестиційним попитом в економічній теорії розуміють найважливіший складовий елемент сукупного попиту, що відображає попит економіки на інвестиційні товари і характеризує рівень потенційної потреби і здатності виробників в інвестуванні для забезпечення відновлення зношеного основного капіталу та приросту реального капіталу з метою отримання прибутку [1].

Інвестиційний попит господарюючих суб'єктів і економічне зростання – це дві взаємопов'язаних і взаємообумовлених категорії. З одного боку, активізація інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки є найважливішою умовою економічного зростання. А з іншого – економічне зростання супроводжується зростанням прибутку в економіці, підвищенням доходів населення і як результат збільшенням платоспроможного попиту. Зростання суспільного відтворення пред'являє підвищений попит на збільшення та оновлення техніки та технологій, у тому числі виробників, що працюють на внутрішній ринок: виробництво продуктів харчування, текстильне і швейне виробництво, виробництво товарів тривалого використання. Результатом є підвищення попиту на інвестиційні товари. Створюються сприятливі умови для ділової активності виробників споживчих товарів. Зазначена залежність позитивно позначається на динаміці інвестиційного процесу [2, с. 318].

Вперше щодо питання взаємозв'язку інвестицій та економічного зростання проявили інтерес представники класичної школи (А. Сміт, Дж. С. Мілль, К. Маркс та інші).

Вагомий внесок в дослідження питання про взаємозв'язок інвестицій та економічного зростання зробив Дж. М. Кейнс. Інвестиції та економічне зростання в теорії Кейнса зв'язуються категорією «мультиплікатор інвестицій» – зростання первинних інвестицій призводить до збільшення обсягу виробництва продукції, значно більшого, ніж обсяг первинних інвестицій. Тобто, 1 гривня, інвестована в економіку, через рік, або два призводить до зростання національного доходу на набагато більшу суму. Це положення підтверджується практикою. Наприклад, досвід азіатських країн показав, що 1 дол. інвестований в інфраструктурні проекти призвів до приросту ВВП приблизно на 2-3 дол.

Дж. М. Кейнс розглядав всі економічні процеси в рамках короткострокового періоду, в тому числі в його моделі основні параметри, насамперед запас капіталу, не змінювалися в часі, тобто не брався до уваги приріст речових факторів виробництва (надходження чистих інвестицій). Звісно, таке припущення є цілком розумним при розгляді саме короткострокового періоду. Однак інвестиції не тільки створюють дохід, а й розширюють капітал, тобто в довгостроковій перспективі збільшують ресурси, якими може володіти суспільство. Виробництво повинно розширюватися таким чином, щоб забезпечити використання додаткових ресурсів, які можуть з'явитися в будь-який момент часу. Інакше з'являється надлишковий капітал, який в майбутньому може перешкоджати надходженню нових інвестицій, а значить й зростанню доходу та зайнятості.

Послідовники Дж. М. Кейнса – Е. Домар і Р. Харрод використали кейнсіанські передумови і методи аналізу економічної кон'юнктури в короткостроковому періоді для встановлення зв'язку між інвестиціями та темпами економічного зростання в довгостроковому періоді при відсутності технічного прогресу. Так, основною ідеєю моделі Домара є твердження про подвійність значення інвестицій в збільшенні сукупного попиту і розширенні виробничих потужностей сукупної пропозиції за певний часовий лаг. Інвестиційні витрати, які є елементом сукупного попиту, збільшують сукупний попит. Згідно з положеннями теорії Кейнса, дохід зростає до того моменту часу, поки інвестиції не перекриються заощадженнями.

У дослідженнях Домара, інвестиції створюють виробничі потужності і генерують додатковий дохід, тому ключовим питанням його теорії є темп зростання інвестицій, при якому темп приросту потужностей буде співпадати з темпом приросту доходу. На рівноважне економічне зростання безпосередньо впливають норма заощадження і гранична продуктивність капіталу. У Домара випуск залежить тільки від одного фактора – капіталу, інвестиції задаються екзогенно.

Р. Харрод створив автентичну модель економічного зростання, використавши для неї ендогенну інвестиційну функцію і додавши до принципу мультиплікатора Кейнса – принцип акселератора. На відміну від свого попередника Харрод намагався оцінити вплив доходу на інвестиції. (Кейнс – інвестицій на дохід).

Альтернативою кейнсіанським моделям економічного зростання є модель Р. Солоу. Основою даної моделі є постійна віддача від масштабу і норма амортизації, спадна продуктивність капіталу і відсутність інвестиційних лагів.

Сукупний попит залежить тільки від споживання та інвестицій, державні закупівлі не беруться до уваги, тому в рівноважних умовах інвестиції прирівнюються до заощаджень. Модель показує, що інвестиції (як і споживання)

пропорційні доходу. Якщо інвестиції дорівнюють заощадженням, то норма заощадження також показує, яка частина виробленого продукту спрямовується на капіталовкладення.

Зміна запасів капіталу відбувається в результаті двох причин: або через інвестування; або через фізичний та моральний знос.

В економіці може виникнути ситуація стійкої капіталоозброєності, яка досягається в тому випадку, якщо інвестиції перебивають або рівні ступеню фізичного та морального зношення. Стійкому стану зростання з максимальним рівнем споживання відповідає певний рівень капіталу – золотий рівень нагромадження капіталу. Такий стан називається зростанням за «золотим правилом» нагромадження, запропонованим Е. Фелпсом [3]. Зазначене правило є доказом того, що максимальне споживання в будь-якій економічній системі досягається в тому випадку, коли капіталоозброєність є меншою ніж стійкий рівень, це, в свою чергу, змушує конкуруючі фірми вдосконалювати рівень технології виробництва з метою максимізації свого прибутку.

Модель Солоу показує, що тільки технічний прогрес може пояснити безперервно зростаючий рівень життя. Це змінює і золоте правило. Як впливає з моделі Р. Солоу, більш швидкий темп зростання населення матиме вплив на прискорення темпів зростання економіки, але випуск на душу населення буде знижуватися в стійкому стані. Інший фактор – збільшення норми заощадження призведе до більш високого доходу на душу населення і збільшить коефіцієнт капіталоозброєності, але не вплине на темпи зростання в стійкому стані. Тому технічний прогрес є єдиним фактором, який забезпечує економічне зростання в стійкому стані, тобто збільшення доходу на душу населення.

Незважаючи на те, що модель показує, що технічний прогрес значно впливає на економічне зростання, вона не може дати пояснення, чому виникає сам технічний прогрес. Темп технічного прогресу встановлюється без теоретичної прив'язки до інших змінних моделі. Тобто виходить, що темп технічного прогресу встановлюється екзогенно, поза моделлю. Стандартне пояснення полягає в тому, що технічні та технологічні зрушення з'являються завдяки накопиченню знань, відтворюваних фундаментальною наукою, яка фінансується з суспільних джерел (наприклад, університетами, науково-дослідними інститутами), що лежать поза економічною (ринковою) системою, яку модель описує.

Революція в економічній теорії відбулася в середині 1980-х рр. через виникнення так званої нової хвилі теорій економічного зростання. Перші теорії загострювали увагу на виявленні внутрішніх джерел постійного зростання і пов'язували його можливість з поведінковими параметрами моделі. Дані моделі отримали назву ендогенних теорій зростання. Перші моделі ендогенного зростання найчастіше ґрун-

тувались на дослідженнях 1960-х рр., що випередили свій час. Це були роботи присвячені теорії людського капіталу, моделі К. Ерроу та Г. Узави. Авторами найбільш значущих робіт першого періоду нової хвилі стали П. Ромер, Р. Лукас та С. Ребел. Розроблені ними моделі описували джерела зростання за допомогою зовнішніх ефектів.

Наступним етапом стали моделі нової хвилі, які сконцентрувалися на інтерпретації виникнення технічного прогресу і детальному дослідженню структури походження і реалізації інновацій (Г. Гроссман, Е. Хелпман).

В цілому ендегенні моделі економічного зростання ґрунтувалися на таких положеннях, як: стає економічне зростання може існувати тільки на базі накопичення людського капіталу за допомогою освіти; на темпи економічного зростання безпосередньо впливає ступінь розвитку людського капіталу, сконцентрованого в галузі генерації інновацій; обмеження процедури генерації знань рано чи пізно позначиться на макро-економічних показниках, оскільки зменшиться накопичений в сфері НДДКР інтелектуальний капітал; формування і використання знань, а не просто НТП, є фактором інвестиційного попиту, який, в свою чергу, буде обслуговувати розвиток людського потенціалу.

Аналіз даних вітчизняної офіційної статистики свідчить про те, що інвестиції виступають суттєвим фактором, рушійною силою економічного зростання (табл. 1)

Дані таблиці свідчать про зростання номінального ВВП за досліджуваний період. У 2018 році номінальний ВВП у фактичних цінах склав 3558,6 млрд. грн. Що стосується капітальних інвестицій, то в цілому, також спостерігається зростання, крім 2013 р. і 2014 р.

Однак, зворотна динаміка спостерігається частки капітальних інвестицій у ВВП. В динаміці 2010-2018 рівень капітальних інвестицій у ВВП коливався у межах 13-19 %, низьке значення показав у 2014 і 2015 роках – 14 % і 13,8 % відповідно. Станом на 2018 капітальні інвестиції склали 16,2 % ВВП, це менше ніж у 2010 році (16,7 %) і це при загальноновизнаному нормативному значенні 25 %. Це свідчить про дефіцит інвестиційних ресурсів в Україні і ослаблення

її інвестиційної активності. У Чехії та Польщі в періоди активного росту економіки ці показники становили 30-70%. Тобто, Україні також потрібно збільшувати інвестиційні витрати, і вони повинні досягати більше 25-30 % ВВП щорічно.

Згідно результатів аналізу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за період 2013-2018 рр. можна сказати, що найбільше їх надходить у промисловість, наприклад у 2018 – 34,5 %, сільське господарство – 11,4 % в і будівництво – 9,7 %, Але тут же варто відзначити, що галузева структура інвестицій не є оптимальною: інвестиції в промисловість не становлять навіть половини обсягів усіх інвестицій, тоді як вартість основних засобів є домінуючою. Найбільший обсяг інвестицій в промисловість пояснюється ефектом масштабу (частки внеску в економіці), а не реальною привабливістю галузі для інвесторів.

Так як промисловість займає провідне місце серед видів економічної діяльності в залученні і освоєнні капітальних інвестицій, доцільно проведення аналізу обсягів капітальних інвестицій, освоєних в промисловій діяльності.

Як показав аналіз, велику частку інвестицій за видами промислової діяльності займає виробництво продуктів з низькою доданою вартістю: наприклад у 2018 році виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 15,1 % і 13,2 – металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів.

Також статистичні дані свідчать про зниження інвестиційних витрат в соціальну сферу (освіту, охорону здоров'я, культуру та ін.).

В цілому наявна структура інвестицій не сприяє зростанню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції з високою часткою доданої вартості, яка буде здатна не тільки на те, щоб конкурувати на зовнішніх ринках, але й сприяти заміщенню імпорту на внутрішньому ринку.

Характерною ознакою відтворювального процесу останніх років залишається дуже низький рівень валового нагромадження основного капіталу, що відповідає стану початку періоду економічного зростання минулого десятиліття та суттєво поступається докризовим показникам (у 2008 р. – 26,4 %) й не від-

Таблиця 1

Показники інвестування економіки України в 2010-2018 рр.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП у фактичних цінах, млрд. грн.	1082,5	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,6
Капітальні інвестиції у фактичних цінах, млрд. грн.	180,5	241,3	273,6	249,9	219,4	273,1	359,2	448,5	578,7
Капітальні інвестиції (% ВВП)	16,7	18,3	19,4	17,2	14,0	13,8	15,1	15,0	16,2

Джерело: складено на основі даних [4]

повідает потребам забезпечення розширеного відтворення (табл. 2).

В цілому, інвестиційний попит обумовлює формування таких деформацій: по-перше, низькі темпи валового нагромадження основного капіталу, які не задовольняють інвестиційну ємність економіки України; по-друге, деформації у структурі інвестицій.

Наявна структура виробництва проміжних сільськогосподарських та інвестиційних товарів, які на світовому ринку зарекомендували себе як конкурентоспроможні, призводить до того, що фонд нагромадження спрямовується переважно на розвиток виробництва саме цих товарів. Маємо замкнуте коло. Змінити таку ситуацію може переривання свого роду інерційного руху економіки.

Як вважає Сухарев О., значення інвестицій як основного фактора обумовлено не відсталістю країни в галузі технологічної бази, а тим, яка динаміка цієї компоненти ВВП, який їх вклад в підтримку заданого темпу економічного зростання [5, с. 31]. Поряд з інвестиціями велике значення має сукупне споживання, яке займає в Україні понад 80 % ВВП [6] і темп зміни якого буде на перших порах завантажувати наявні фонди, реанімувати окремі сектори, перерозподіляти ресурси в потрібному напрямку, створювати попит по необхідним відтворювальним контурам. Стимулювання ж інвестицій поза зв'язком з сукупним споживанням в рамках діючої економічної структури забезпечить перелив капіталу в домінуючі сектори, не вирішивши завдань оновлення і розвитку галузей виробництва з високою доданою вартістю.

Сформований дефіцит інвестицій в Україні обмежує зростання економіки, однак неможливо знизити цей дефіцит при наявності наявних ресурсних обмеженнях, якщо не задіяти сукупне споживання. Масштабного ж збільшення інвестицій можна досягти тільки в разі перерозподілу потоків капіталу в економіці, що потребують зміни базових інститутів розвитку і трансформації секторальної структури [5, с. 31].

Отже, історично сформовані структура і якість національного багатства країни вступають в протиріччя з вимогами соціально-економічного розвитку в даний час. Накопичене національне багатство консервує традиційні способи виробництва і напрямки нагромадження капі-

талу. В цьому зв'язку виникає необхідність зміни структури нагромадження національного багатства, напрямку інвестицій в нове русло. Подібні процеси з точки зору споживання повинні забезпечуватися збільшенням доходів населення і потребою в інвестиціях, а з точки зору пропозиції – збільшенням випуску споживчих і інвестиційних товарів і послуг. Головна мета полягає в тому, щоб, використовуючи імпульси зростання виробництва і підвищення його ефективності, що базуються на короткострокових факторах, стимулювати використання підприємствами факторів довгострокового характеру, що дозволяють істотно нарощувати виробництво. З іншого боку необхідне узгодження напрямків інвестицій окремих підприємств з довгостроковими інтересами економічного розвитку країни в цілому.

Суб'єкти господарювання взаємодіють один з одним. Їх виробництво і фінанси взаємопов'язані і знаходяться в органічній єдності, яка визначається їх спільною участю в суспільному відтворенні. У процесі такої взаємодії відбувається перерозподіл ресурсів не тільки між підприємствами, але і в загальних економічних інтересів країни.

Капітал спрямовується в ті галузі, які забезпечують найвигідніші умови. Залежно від того, чи збігаються інтереси економіки в цілому з інтересами виробників, економічна політика, яка проводиться в країні, діяльність виробників з розвитку свого виробництва можуть відповідати загальноекономічним цілям країни або перебувати в суперечності з ними. Тому об'єктивною необхідністю вважається здійснення тих дій, які роблять можливим не тільки досягнення конкретних завдань окремих галузей і підприємств, а й одночасну реалізацію загальнонаціональних інтересів, ґрунтуючись на грамотній економічній політиці, яка є нездійсненною без інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів економіки.

Так, інноваціям, які зможуть забезпечити постійне оновлення виробничої бази та регулярний випуск нової продукції належить вирішальна роль в забезпеченні сталого економічного зростання. Розвиток інноваційної економіки ґрунтується на оновленні виробництва, яке неможливо без додаткових вкладень матеріальних, грошових і інтелектуальних цінностей в саму виробничу діяльність. Тобто, інвестиції повинні мати інвестиційний характер.

Таблиця 2

Валове нагромадження основного капіталу в економіці України за 2011-2017 роки*

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Валове нагромадження основного капіталу, млрд. грн.	199,5	209,4	191,9	145,8	132,4	159,5	185,2
Валове нагромадження основного капіталу (% ВВП)	17,5	18,3	16,8	13,7	13,8	16,2	18,3

* у постійних цінах 2010 р.

Джерело: складено на основі даних [4]

Основні критерії виділення інноваційних інвестицій:

1) забезпечення підйому економіки і підвищення життєвого рівня населення;

2) отримання значного економічного і соціального ефекту;

3) переважання капітало- і ресурсозберігаючих напрямів інвестування;

Висновки. Практика розвитку різних країн світу свідчить, що успіх проведення заходів модернізації і структурної перебудови економіки значною мірою визначається рівнем інвестиційного попиту. Інвестиційний попит в значній мірі визначає економічне зростання економічної системи, забезпечення інноваційної моделі розвитку, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макrorівнях. Нажаль, сучасний рівень інвестування в Україні характеризується низьким валовим нагромадженням основного капіталу та неефективною

структурою інвестицій в основний капітал. Накопичене національне багатство консервує традиційні способи виробництва і напрямки нагромадження капіталу. В цьому зв'язку виникає необхідність зміни структури нагромадження національного багатства, напрямку інвестицій в нове русло. Подібні процеси з точки зору споживання повинні забезпечуватися збільшенням доходів населення і потребою в інвестиціях, а з точки зору пропозиції – збільшенням випуску споживчих і інвестиційних товарів і послуг. Також, існує необхідність в створенні чіткої економічної політики, спрямованої на максимально активне стимулювання інвестиційного попиту інноваційного типу. Для даного процесу повинна бути характерна координація зусиль держави і бізнесу в реалізації поставлених цілей з чіткими взаємними зобов'язаннями і результатами, які в свою чергу повинні бути здійснені в результаті спільних дій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Haavelmo T. A Study in the Theory of Investment. USA, University of Chicago Press, 1960. 221 p.
2. Николаев С.С. Инвестиционная деятельность хозяйствующих субъектов и экономический рост. *Экономические науки*. 2010. № 12. С. 318–323.
3. Phelps E.S. The Golden Rule of Accumulation: A Fable for Growthmen / E.S. Phelps. *American Economic Review*. 1961. vol. 51, September, pp. 638–643.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.06.2019).
5. Сухарев О.С. Модели экономического роста: выбор стратегического вектора развития. *Экономика. Налоги. Право*. 2017. 10(1). С. 29–43.
6. Структура ВВП України за кінцевим використанням з 2005 по 2019 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018/> (дата звернення: 03.07.2019).